

**DYREKTYWY EPISKOPATU POLSKI
W ZWIĄZKU Z INSTRUKCJĄ ŚW. KONGREGACJI OBRZĘDÓW
O MUZYCE SAKRALNEJ I LITURGII**

Dnia 3 września 1958 r. ogłoszona została przez Stolicę Apostolską Instrukcja o muzyce sakralnej i liturgii według wskazań encykliki papieża Piusa XII *Musicae sacrae disciplina* i *Mediator Dei*.

Instrukcja ta jest skodyfikowanym prawem powszechnym Kościoła Katolickiego w dziedzinie liturgii i muzyki kościelnej, obowiązującym wszystkie obrządki Kościoła Łacińskiego.

Czytając wspomnianą Instrukcję Stolicy Apostolskiej o muzyce i liturgii doznawało się różnych uczuć i wrażeń... podziwu, wdzięczności pewnego lęku...

Dobrze się więc stało, że Episkopat Polski przystąpił do opracowania, a następnie ogłosił swe Dyrektywy w sprawie muzyki sakralnej i liturgii dnia 15 września 1962 r.

Całość tego ważnego dla nas dokumentu podzielona została na dwie części: I. Liturgia; II. Muzyka sakralna

Zaraz na wstępie Biskupi Polscy zastrzegają się, że nie wydają od siebie jakiegos odrębnego dokumentu, uzupełniającego Instrukcję św. Kongregacji Obrzędów, lecz podają jedynie wskazówki, jak w naszych polskich warunkach, wprowadzić w życie postanowienia Instrukcji, oraz włączają do wytycznych treść przywilejów, będących pewnym odchyleniem od niektórych norm ustalonych Instrukcją św. Kongregacji Obrzędów.

I. LITURGIA

1. Czynności liturgiczne i nabożeństwa

Dyrektywy Episkopatu w ślad za Instrukcją Stolicy Apostolskiej różnią czynności liturgiczne (*actiones liturgicae*), które są z ustanowienia Chrystusa Pana lub Kościoła, oraz nabożeństwa (*pia exercitia*), odbywające się tak w kościele jak i poza kościołem.

Czynności liturgiczne wykonują osoby wyznaczone prawem, w imieniu Chrystusa lub Kościoła, zgodnie z rubrykami ksiąg liturgicznych, zawsze w języku łacińskim, chyba że na wyjątek od tego języka pozwalają wyraźnie księgi liturgiczne lub specjalne zezwolenie Stolicy Apostolskiej.

Nabożeństwa (*pia exercitia*) można odprawiać w języku używanym przez wiernych, w obecności lub pod przewodnictwem kapłana według przyjętych zwyczajów i ustalonej miejscowej tradycji. Muszą być one jednak zatwierdzone przez Ordynariusza. Nie wolno bowiem bez tego zezwolenia wprowadzać żadnego nabożeństwa ani samowolnie zmian do już zatwierdzonych nabożeństw.

Na szczególną uwagę zasługuje przepis Instrukcji zabraniający mieszania czynności liturgicznych z nabożeństwami, np. łączenie Mszy św. z odprawianiem nabożeństwa majowego, odmawianiem Różańca św. lub nabożeństwem do Serca Jezusowego. Odprawianie nabożeństw winno poprzedzać czynności liturgiczne lub po nich następować.

Dyrektwy Episkopatu Polski zwracają uwagę, że w Polsce mamy bardzo dużo nabożeństw, które należy troskliwie utrzymywać i ożywiać. I tak np. „Gorzkie Żale” należy odprawiać we wszystkie niedziele Wielkiego Postu i w Wielki Piątek, w godzinach popołudniowych, wobec wystawionego Najśw. Sarkamentu, z kazaniem o Męce Chrystusowej, śpiew dostosowany być winien do melodii zatwierdzonej przez Episkopat.

Znajdujemy tu też wyliczenie nabożeństw, które winny być odprawiane we wszystkich kościołach, a mianowicie: Droga Krzyżowa, nabożeństwa majowe i różańcowe, nabożeństwa do Serca Jezusowego w czerwcu i pierwsze piątki miesiąca, nowenny i tridua: św. Stanisława Bpa, św. Stanisława Kostki, św. Jacka, św. Jana Kantego, św. Jadwigi, i innych świętych czczonych w danej miejscowości lub parafii... Zaleca się też z racji Wielkiej Nowenny urządzenie nabożeństw w każdą sobotę ku czci Królowej Polski. Biskupi jak najbardziej pochwalają też i polecają utrzymać śpiewanie Godzinek do Matki Bożej oraz Różańca św. w niedziele i święta w naszych kościołach.

2. Język polski w czynnościach liturgicznych i we Mszy św.

Jak już zostało powiedziane wyżej nabożeństwa można odprawiać w języku polskim, natomiast czynności liturgiczne winny być odprawiane w języku łacińskim. U nas na mocy pozwolenia św. Kongregacji Obrzędów z dnia 7 lipca 1961 r. można śpiewać po polsku: *Gloria, Credo, Sanctus* wraz z *Benedictus* i *Agnus Dei*, podczas Mszy św. śpiewanych, ale tylko w przekładzie zatwierdzonym przez Episkopat.

W tym samym piśmie z 7 lipca 1961 r. Stolica Apostolska zezwoliła by w Mszach św. uroczystych, diakon i subdiakon odczytali Lekcję i Ewangelię w języku polskim.

Powyższy przywilej dotyczy także celebransa, który w czasie Mszy św. śpiewanej może odczytać po polsku Lekcję i Ewangelię, zaraz po przeczytaniu Lekcji i Ewangelii. Nie dotyczy to jednak komentatora, który może odczytać Lekcję i Ewangelię tylko we Mszy św. czytanej. Teksty te muszą być zatwierdzone przez Episkopat do czytania na ambonie.

3. Procesje kościelne

Procesje winny być urządzone jak najokazalej. Trzeba też wyjaśnić wiernym pochodzenie i cel procesji, oraz zachęcać ich do udziału w nich. Procesje przepisane przez księgi liturgiczne należy odprawiać w przepisany tam języku, w innych natomiast procesjach można używać języka polskiego. Ze szczególną uroczystością i okazałością należy urządzać procesje eucharystyczne z racji Bożego Ciała i to nie tylko *ipsa die*, ale także w czasie oktawy i to tak przed Mszą św. jak i po Nieszporach.

4. Msza św.

Jest to czynność najświętsza w liturgii Kościoła katolickiego. Stąd usilna zachęta do należytego i właściwego uczestnictwa wiernych do wewnętrznego i zewnętrznego, a zarazem czynnego uczestnictwa w Nie-krwawej Ofierze.

Instrukcja św. Kongregacji Obrzędów rozróżnia dwa rodzaje Mszy

św.: śpiewaną i czytaną. Msza św. śpiewana odprawiana jest z udziałem diakona i subdiakona i nazywa się Mszą św. uroczystą.

Instrukcja postanawia, że podczas Mszy św. śpiewanych należy używać języka łacińskiego i dotyczy to nie tylko celebransa, asysty, ale także chóru i wiernych. Zezwolenie na śpiewanie w języku polskim *Gloria*, *Credo*, *Sanctus* — *Benedictus*, *Agnus Dei*, udzielone przez Stolicę Apost. dnia 7 lipca 1961 r. dotyczy tylko Mszy św. śpiewanych.

Poza tym po odśpiewaniu tekstów liturgicznych można śpiewać, jeżeli czas na to pozwala, w czasie Mszy św. śpiewanych polskie pieśni.

5. Uczestnictwo wiernych we Mszy św.

Obowiązkiem duszpasterzy jest pilne pouczenie wiernych o tym, jakimi być ich czynny udział we Mszy św., zarówno uroczystej, śpiewanej, jak i czytanej stosownie do zaleceń i postanowień św. Kongregacji Obrzędów. Dostarczenie wiernym odpowiednich tekstów mszalnych, nut, zwłaszcza zaopatrzenie w mszaliki umożliwi im czynne uczestnictwo i otworzy bogactwo liturgicznych modlitw mszalnych. Należy tu zwrócić szczególną uwagę na dzieci i młodzież, która chętnie korzysta z tych pomocy.

Instrukcja św. Kongregacji Obrzędów przewiduje różne stopnie czynnego udziału i to w zależności od rodzaju Mszy św.

W Mszy św. uroczystej wskazuje Stolica Apostolska na udział *trójstopniowy*. Pierwszy polega na tym, że wierni odpowiadają zbiorowo na wezwanie celebransa, a mianowicie: *Amen, Et cum spiritu tuo, Gloria Tibi, Domine, Habemus ad Dominum, Dignum et iustum est, Sed libera nos a malo, Deo gratias*.

Poza Instrukcją Biskupi Polscy zalecają by we wszystkich kościołach wierni zostali przeszkoleni w należytych i poprawnym śpiewaniu tych odpowiedzi, by je odtąd śpiewali.

Drugi stopień polega na śpiewaniu we Mszy św. uroczystej części stałych, mianowicie: *Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus* — *Benedictus, Agnus Dei*. Dyrektywy Episkopatu usilnie zachęcają duchowieństwo do wyuczenia wiernych w śpiewaniu tych części Mszy św. przynajmniej według jednej melodii.

Trzeci stopień polega na śpiewaniu także części zmiennych i winien być praktykowany w seminariach i domach zakonnych.

To co powiedziano powyżej o uczestnictwie wiernych we Mszy św. uroczystej odnosi się także do Mszy św. śpiewanej.

Stolica Apostolska troszczy się by wierni także w Mszach św. czytanych brali czynny udział przez zwracanie uwagi na poszczególne części Mszy św. najlepiej z mszalikiem w rękę.

Drugi sposób udziału w takiej Mszy św. to wspólne odmawianie modlitw i wspólny śpiew wiernych, odpowiednio dobrany do poszczególnych części Mszy św.

Trzeci sposób to odpowiedzi wiernych, przy czym Instrukcja przewiduje trzy stopnie tego uczestnictwa: Pierwszy, obejmuje najprostszą odpowiedź: *Amen, Et cum spiritu tuo, Deo gratias, Gloria Tibi, Domine, Laus Tibi, Christe, Habemus ad Dominum, Dignum et iustum est, Sed libera nos a malo*. Drugi stopień wierni mówią to, co mówi ministrant, następnie trzy razy: *Domine non sum dignus* przed Komunią św. Trzeci stopień udziału wiernych we Mszy św. czytanej ma miejsce, gdy wierni odmawiają z kapłanem stałe części Mszy św.: *Gloria, Credo, Sanctus* — *Benedictus, Agnus Dei*. Wreszcie czwarty stopień obejmuje odmawianie z celebransem części zmiennych: *Introitu, Graduału, Ofertorium, Comunio*. Mogą też wierni w takiej Mszy św. (czytanej) odmawiać razem z kapłanem *Pater noster*, ale tylko po łacinie.

Instrukcja przypomina również, że w niedziele i święta Msza parafialna lub główna powinna być śpiewana. Wieczorne Msze św. mają być odprawiane zawsze przy użyciu formularza na bieżący dzień wyznaczonego, nawet w przypadku, gdy następny dzień ma własne nieszpory. (SRC 20. II. 1962).

6. Udzielanie Komunii św.

Św. Kongregacja Obrzędów indultem z dnia 19 sierpnia 1961 r. zezwoliła na udzielanie Komunii św. we wszystkich diecezjach polskich, w czasie Mszy św., poza celebrazem, także przez innych kapłanów, nawet poza czasem ściśle przeznaczonym na Komunię św. jeżeli zachodzi tego potrzeba.

Z wyjaśnienia św. Oficjum (21. X. 1961) wynika, że można udzielać Komunii św. w godzinach popołudniowych chorym, którzy nie znajdują się w niebezpieczeństwie śmierci i nie leżą, ale nie mogą wychodzić z domu i taki stan trwa już od tygodnia, a nie mogą przyjąć Komunii św. rano. Należy tu zachować przepisy co do postu eucharystycznego, a proboszcz czy inny kapłan, określi czas i częstotliwość przyjmowania Komunii św.

Na podstawie innego pozwolenia św. Oficjum z 5 czerwca 1959 r. można udzielać Komunii św. w ciągu jednej godziny od ukończenia Mszy św. wieczornej, zaś dekretem z dnia 21 marca 1960 r. Kongregacja św. Oficjum pozwoliła na udzielanie Komunii św. w godzinach popołudniowych, nawet bez Mszy św. a tylko w łączności z jakąś świętą czynnością określoną przez Ordynariusza.

7. Błogosławieństwo eucharystyczne

Błogosławieństwo eucharystyczne jest czynnością liturgiczną i dlatego winno odbywać się według przepisów Rytuału Rzymskiego. Stąd zawsze przed błogosławieństwem ma być śpiewany hymn „Tantum ergo” z werselem „Panem de coelo” i oracją. Nie wolno śpiewać innej pieśni eucharystycznej zamiast Tantum ergo, które śpiewa się po łacinie, lub na mocy przywileju u nas po polsku.

8. Przewodnictwo liturgiczne

Instrukcja św. Kongregacji Obrzędów zaleca przewodnictwo liturgiczne podczas Mszy św. i innych czynności liturgicznych jak np.: święcenia, konsekracja kościoła, ołtarza, dzwonów, ceremonie Wielkiego Tygodnia.

Najlepiej jest jeżeli komentatorem może być kapłan lub alumn. Niewiasty nie mogą prowadzić przewodnictwa liturgicznego, ale w razie konieczności mogą kierować śpiewem lub modlitwami wiernych.

Wyjaśnienia i wskazówki komentatorów winny być przygotowane na piśmie, uwzględniając aspekt teologiczny, liturgiczny i historyczny. Przewodnictwo winno być opracowane jasno, zwięźle, podane umiarkowanym głosem. Nie można przeszkadzać celebrazowi, zakłócać ani opóźniać jego czynności. Nigdy nie wolno podawać wyjaśnień w czasie odmawiania przez celebransę tekstów liturgicznych.

Biskupi Polscy gorąco zachęcają duchowieństwo do przestrzegania Instrukcji św. Kongregacji Obrzędów o muzyce sakralnej i liturgii, do wyjaśniania jej przepisów wiernym, do wprowadzenia tych nakazów Kościoła w życie.

II. MUZYKA SAKRALNA (W OGÓLNOŚCI)

Muzykę sakralną powinny cechować: świętość, piękno i powszechność. Cechami tymi odznaczają się w pierwszym rzędzie utwory gregoriańskie i polifonia klasyczna.

1. Rodzaje muzyki sakralnej

Śpiew gregoriański jest śpiewem urzędowym Kościoła. Pielęgnowanie śpiewu gregoriańskiego w Polsce i wykonanie go obowiązuje nadal czy to w Mszach śpiewanych czy podczas innych nabożeństw. Wykonywać go powinni nie tylko kapłani, lecz zespoły chóralne i wierni, jeżeli są dobrze wyuczeni.

2. Polifonia klasyczna i muzyka wielogłosowa

Przez polifonię klasyczną należy rozumieć ten styl wielogłosowej muzyki, który przekazała nam Szkoła Rzymska w 16 w., z Palestryną na czele. Śpiewy te są dopuszczalne do czynności liturgicznych i nabożeństw obok śpiewu gregoriańskiego.

Przez muzykę nowoczesną należy rozumieć taką treść muzyczną, w której zastosowano nowoczesne środki muzyczne: zabarwienie półtonowe, różne skale oraz nowoczesną harmonię. Muzyka nowoczesna może być stosowana w obrzędach liturgicznych byleby posiadała przymioty muzyki sakralnej — świętość, piękno, powszechność i nie przedłużała akcji liturgicznej. Wszystkie solowe produkcje nowoczesnej muzyki sakralnej są zabronione. Wyjątek stanowią partie solowe, kompozycji śpiewanej przez chór (SRC 10. VII. 1959 r.).

3. Religijny śpiew ludowy

Do obowiązku każdego duszpasterza należy uczyć dziatwę i starszych śpiewać poprawnie pieśni ludowe.

Należy dołożyć starań by organiści dobierali pieśni odpowiadające treścią poszczególnym częściom Mszy św.

W soboty, niedziele i święta zaleca się przed Prymarią *Godzinki*, a przed sumą śpiew Różańca.

Należy również zachęcić wiernych by *Godzinki* i inne pieśni religijne śpiewali także w domach rodzinnych, przy pracy na polu, oraz zachowali piękny zwyczaj śpiewania w majową wieczory pieśni maryjnych przy figurach, krzyżach i kapliczkach.

4. Śpiew sakralny w Sanktuariach maryjnych

Rządcy Sanktuariów maryjnych, które gromadzą liczne pielgrzymki, winni otoczyć śpiew liturgiczny i pozaliturgiczny szczególną opieką.

Przed głównymi uroczystościami odpustowymi należy ułożyć odpowiedni program pieśni liturgicznych i pozaliturgicznych. Z programem winny być zapoznane okoliczne parafie by miejscowi duszpasterze wyuczyli wiernych pielgrzymów zaplanowanych pieśni.

Program liturgiczno-muzyczny na doroczne uroczystości odpustowe na Jasnej Górze najlepiej by było zamieścić w katolickiej prasie (np. *Przewodnik Katolicki*, *Gość niedzielny*).

Po przybyciu pielgrzymów wspólna próba śpiewu. Kapłan kierując śpiewem może równocześnie spełniać rolę liturgicznego kierownika-komentatora.

5. Język łaciński

Kościół Rzymsko-Katolicki przez całą wieki uważał język łaciński za najdogodniejszy środek do przekazywania nauki katolickiej wszystkim narodom. Język ten znalazł zastosowanie w liturgii łacińskiej — jednoczył przez wieki wszystkie narody w jednakowym odprawianiu Mszy św. i odmawianiu brewiarza, a tym samym podkreśla powszechność i niezmienność prawdy, którą wszystkie narody otrzymują w jednakowym brzmieniu.

Na prośbę episkopatu Polski św. Kongregacja Obrzędów zezwoliła dnia 7 lipca 1961 r. na śpiewanie części stałych Mszy św. w języku polskim. Teksty te przełożone na język polski muszą być zatwierdzone przez Episkopat. Ponad to Rytuał Rzymski dla Polski zawiera obok śpiewów łacińskich, liturgiczne śpiewy w języku polskim.

Podczas Mszy św. śpiewanej, nie tylko chór, ale wszyscy wierni mają obowiązek wykonywać w języku łacińskim wszystkie aklamacje: *Amen, Et cum spiritu tuo, Gloria Tibi, Domine, Habemus ad Dominum, Dignum et iustum est, Sed libera nos a malo, Deo gratias.*

6. Chóry kościelne

Przy każdym kościele, zwłaszcza przy kościołach parafialnych, powinien istnieć zespół śpiewaczy — zwany tradycyjnie chórem kościelnym, który nie ma charakteru organizacji. Pozostają one pod opieką rządców kościołów. Dyrygentem chóru jest zazwyczaj miejscowy organista. Chór kościelny powinien poprawnie wykonywać śpiewy gregoriańskie, polifonię klasyczną oraz śpiewać jednogłosowo pieśni ludowe jako wzór dla wiernych. Katechizacja dzieci i młodzieży winna być przeplatana śpiewem (aklamacje mszalne i części stałe Mszy św.). Każdy chór kościelny powinien posiadać bibliotekę muzyczną.

7. Organy i instrumenty muzyczne

Organy powinny znajdować się w każdej świątyni w Polsce. Nowe organy można nabywać tylko za zgodą Kurii Diecezjalnej. Bez takiego pozwolenia nie wolno zamawiać organów, ani dawnych naprawiać.

8. Instrumenty muzyczne

Udział orkiestry jest dopuszczalny. W kościele może grać orkiestra złożona z kwintetu smyczkowego i z instrumentów dętych, byleby utwory miały charakter kościelny.

Nie wolno używać fortepianu, pianina oraz instrumentów hałaśliwych, stosowanych w orkiestrach rozrywkowych.

9. Godziny muzyki sakralnej

Rządcy kościołów winni zatroszczyć się o to, by uroczystość św. Cecylii połączyć z Mszą św., kazaniem o muzyce sakralnej, dodatkowym śpiewem i grą na organach. Podobne uroczystości mogą się odbywać dnia 3 września (św. Piusa X), 12 marca (św. Grzegorza), z racji poświęcenia organów itp.

10. Organisci i dyrygenci

Osoby nieposiadające dyplomu stwierdzającego wykształcenie muzyczne nie mogą pełnić obowiązków organisty na stałe.

Obowiązki organisty mogą objąć również siostry zakonne i inne niewiasty posiadające odpowiednie przygotowanie zawodowe, za zgodą Kurii

Diecezjalnej. W funkcjach liturgicznych winien jednak uczestniczyć mężczyzna.

W kościołach katedralnych i bazylikach urząd stałego organisty może spełniać tylko mężczyzna. Organiści mają obowiązek co trzy lata odprawić rekolekcje zamknięte. Bezpośrednim przełożonym organisty jest rządcą kościoła. Władzą nadrzędną jest Kuria Diecezjalna.

Kończąc powyższe uwagi nie potrzeba chyba dowodzić, że rozporządzenia powyższe są rozumne i słuszne; wynikają z dobrze pojętej istoty liturgii, jej ducha i zadań.

Instrukcja i Dyrektywy w niektórych miejscach wydają się zbyt twarde zwłaszcza gdy idzie o język łaciński, śpiew gregoriański. A jednak to właśnie stanowisko jest jedynie uzasadnione. Gdyby nie ten pozorny rygor, gdyby ogólne dać nie dość określone zezwolenia na różne nowości w liturgii ujrzelibyśmy wnet w liturgii zachwaszczenie obrzędów. I tak mimo wszystko organista gra zwykle przez całą Mszę św. nie uwzględniając okresów liturgicznych ani Mszy żałobnych.

Dobór pieśni na poszczególne okresy liturgiczne i na odpowiednie części Mszy św. bywa dowolny, niekiedy rozumny i trafny.

Organiści nawet zdolni, zawodowo wyszkoleni, pełni dobrej woli, i szlachetni — potrzebują opieki, rady, kierownictwa ze strony kapłana.

Trudno też sobie wyobrazić postęp w życiu liturgicznym w parafii bez specjalnego zespołu śpiewaczego, czyli chóru. Da się go stworzyć przy dobrej woli nawet w małej parafii, choćby tylko z młodzieży szkolnej. Usługi jego będą wielkie — zwłaszcza w większe uroczystości albo przy nabożeństwach trudniejszych np. w Wielki Tydzień. Przy pomocy nawet małego chóru można łatwiej wciągnąć do śpiewu ogół wiernych.

Pracę duszpastersko-liturgiczną wypada zacząć od rzeczy najprostszych. Otóż stosunkowo dość łatwo będzie zaprawiać wiernych do czynnego udziału we Mszach św. czytanych. Instrukcja, jak pamiętamy, podaje dokładne i sprecyzowane sposoby udziału. Wszystkie bardzo proste i możliwe do przeprowadzenia. Duże usługi może dać też na tym polu przewodnictwo liturgiczne w czasie Mszy św. odpowiednio potraktowane i przeprowadzone.

Kraków—Częstochowa

Ks. TADEUSZ SZWAGRZYK

Ks. Edward Lipiński, Louvain

XV LOWAŃSKIE DNI BIBLIJNE

W dniach od 26 do 28 sierpnia odbyła się w Louvain, w *Collège du Pape*, XV sesja Lowańskich Dni Biblijnych poświęcona wspólnym problemom egzegezy i krytyki starotestamentalnej. Przewodniczącym sesji był ks. kanonik Ch. Hauret, profesor Uniwersytetu w Strasburgu, który przedstawił problem od dawna rozważany w egzegezie psalmów, mianowicie zagadnienie *nieprzyjaciół-czarowników*. Mówca bronił hipotezy, według której nieprzyjaciele, o których wspominają pewne „psalmy chorych”, byli pojmowani przez psalmistów jako ludzie obdarzeni jakąś mocą złowrogą. Stosownie do mentalności epoki i starożytnego pojęcia skuteczności słowa uważano, że ich złorzeczenia stanowią pewną moc skuteczną, przyczynę chorób, na które cierpieli psalmiści. Nieprzyjaciele, o których mówią te psalmy, zasługują więc na miano